

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

บทบาทของบรรณารักษ์ในงานห้องสมุดมีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพเศรษฐกิจและสังคมของแต่ละยุคแต่ละสมัย ดังจะเห็นได้ว่า ในยุคโบราณเมื่อหนังสือเป็นของมีค่าหาได้ยากนั้นบรรณารักษ์มีภาพลักษณ์เป็นผู้เฝ้าห้องสมุด ทั้งที่บทบาทของบรรณารักษ์มิได้เป็นเช่นนั้น (อัมพร ทีชะระ, 2529) ในปัจจุบันได้มีการพัฒนาวิทยาการความรู้ การค้นคว้าวิจัย การประดิษฐ์คิดค้นสิ่งใหม่ๆ ทำให้มีการผลิตสิ่งพิมพ์ และสื่อความรู้ประเภทต่างๆ ทวีจำนวนขึ้นอย่างรวดเร็ว จนเกิดภาวะการทะลักทะลายนของสารนิเทศ เช่น สถิติการพิมพ์หนังสือในค.ศ. 1960 มีจำนวน 332,000 ชื่อเรื่อง ได้เพิ่มขึ้นเป็น 842,000 ชื่อเรื่องในค.ศ. 1989 (UNESCO, 1992)

ขณะเดียวกันสภาพเศรษฐกิจและสังคมมีการแข่งขันกันมากขึ้น ทำให้ผู้ใช้มีความต้องการสารนิเทศที่รวดเร็ว ครบถ้วน และทันต่อเหตุการณ์ ประกอบกับผู้ใช้ในปัจจุบันมีประสบการณ์ด้านเทคโนโลยีการศึกษา ตลอดจนรู้จักบริการต่าง ๆ ที่มีเทคโนโลยีเป็นเครื่องอำนวยความสะดวกรวดเร็ว บรรณารักษ์จึงต้องมีการพัฒนาบทบาทในการปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้มากยิ่งขึ้น (อัมพร ทีชะระ, 2529) โดยมีบทบาทเป็นผู้คัดเลือก และรวบรวมทรัพยากรสารนิเทศที่มีคุณค่า นำมาจัดเก็บอย่างมีระบบ สามารถนำข้อมูลเหล่านั้นมาเผยแพร่และบริการแก่ผู้ใช้ได้อย่างถูกต้อง รวดเร็ว ตรงกับความต้องการ (Marsterson, 1986)

นอกจากนี้ในปัจจุบันเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และโทรคมนาคมได้เข้ามามีบทบาทต่อการดำเนินงานของหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาคเอกชนและภาครัฐ ทบวงมหาวิทยาลัย ได้ตระหนักถึงความสำคัญของเทคโนโลยีดังกล่าว จึงได้มีการนำเข้ามาใช้ในการจัดการ

ด้านการศึกษาตลอดจนส่งเสริมให้ห้องสมุดมหาวิทยาลัยนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ เข้ามาปรับปรุงระบบสารนิเทศ โดยกำหนดขึ้นเป็นนโยบายในแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษาระยะที่ 6 (ทบวงมหาวิทยาลัย , 2529) ซึ่งมีผลกระทบต่อบรรณารักษ์ห้องสมุดมหาวิทยาลัยผู้มีหน้าที่หลักในการให้การสนับสนุนการศึกษาค้นคว้าวิจัยของคณาจารย์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอน และเพื่อพัฒนาวิชาการให้ก้าวหน้าโดยการผลิตตำราวิชาการและผลงานวิจัยใหม่ ๆ ออกเผยแพร่

เทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่นำเข้ามาใช้ในห้องสมุดมหาวิทยาลัย ได้แก่ โทรสาร CD-ROM และคอมพิวเตอร์ ซึ่งล้วนใช้งานได้อย่างดีจนดูเหมือนว่าการใช้เทคโนโลยีสารนิเทศมีประสิทธิภาพเท่าเทียม หรือ ดีกว่าการทำงานโดยบุคคล เช่น การสืบค้นข้อมูลแบบออนไลน์สามารถทำงานแทนบรรณารักษ์อ้างอิงที่มีประสบการณ์ได้ (Miller, 1989) ดังนั้นบรรณารักษ์ห้องสมุดมหาวิทยาลัยจึงจำเป็นต้องปรับปรุง และเปลี่ยนแปลงบทบาทของตนเอง เพื่อให้ทันกับความก้าวหน้าทางวิชาการ และเทคโนโลยีใหม่ ๆ ซึ่งผลที่ได้จะสนองความต้องการสารนิเทศของคณาจารย์ ดังที่ Fowlstrunker และ Furbished (1989) กล่าวว่า นักเอกสารสนเทศ (Information Scientist) กำลังจะเข้ามาแทนที่บรรณารักษ์ในฐานะผู้ที่มีความรู้เฉพาะวิชา มีความเป็นผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขา ส่วนบรรณารักษ์นั้นมีความรู้ทั่วไป (Miller, 1989)

ปัญหาข้อนี้ บรรณารักษ์ห้องสมุดมหาวิทยาลัยอาจแก้ไขได้โดย การกำหนดบทบาทที่ชัดเจน (Marsterson, 1986) สอดคล้องกับความต้องการของอาจารย์ และวิธีการนำเทคโนโลยีสารนิเทศมาใช้ในงานห้องสมุด อันจะทำให้บรรณารักษ์ประสบผลสำเร็จจากหน้าที่การงานในยุคสารนิเทศ

วิธีที่นำไปสู่การแก้ปัญหาดังกล่าวคือ การศึกษาให้ทราบถึงทัศนะของอาจารย์ที่มีต่อบทบาทบรรณารักษ์ในปัจจุบัน ตลอดจนความคาดหวังที่อาจารย์ต้องการจากบรรณารักษ์ห้องสมุดมหาวิทยาลัย ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความประสงค์ที่จะศึกษา บทบาทบรรณารักษ์ในทัศนะของอาจารย์มหาวิทยาลัยของรัฐ โดยจะศึกษาเฉพาะอาจารย์มหาวิทยาลัยของรัฐ สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย และบรรณารักษ์ในระดับผู้บริหาร ซึ่งจะทำให้บรรณารักษ์ได้ทราบว่าควรมุ่งเน้นบทบาทด้านใด จึงจะเหมาะสม และสอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้ต่อไป นอกจากนี้ยังจะให้เป็นแนวทางในการพัฒนา และปรับปรุงหลักสูตรการเรียนการสอนวิชา

บรรณารักษศาสตร์ให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้นด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาบทบาทของบรรณารักษ์ห้องสมุดมหาวิทยาลัยของรัฐ จำแนกเป็น วัตถุประสงค์ย่อย 2 ข้อ ดังนี้

1. บทบาทบรรณารักษ์ห้องสมุดมหาวิทยาลัย ที่ปฏิบัติอยู่ในปัจจุบันตามทัศนะของอาจารย์ และบรรณารักษ์ ในมหาวิทยาลัยของรัฐ
2. บทบาทที่คาดหวังตามทัศนะของอาจารย์ และบรรณารักษ์ที่มีต่อบรรณารักษ์ห้องสมุดมหาวิทยาลัยของรัฐ

แนวเหตุผล

อาจารย์ และบรรณารักษ์มีทัศนะต่อบทบาทบรรณารักษ์ห้องสมุดมหาวิทยาลัย ที่ปฏิบัติอยู่ในปัจจุบันแตกต่างกัน และบทบาทบรรณารักษ์ที่คาดหวังตามทัศนะของอาจารย์ สูงกว่าทัศนะของบรรณารักษ์

ขอบเขตของการวิจัย

1. การศึกษาค้นคว้ามุ่งศึกษาบทบาทบรรณารักษ์ สังกัดห้องสมุดมหาวิทยาลัยของรัฐ โดยศึกษาจากทัศนะของอาจารย์และบรรณารักษ์ห้องสมุดมหาวิทยาลัย เกี่ยวกับงานในหน้าที่ ทั้งที่เป็นบทบาทที่ปฏิบัติอยู่ในปัจจุบัน และบทบาทที่คาดหวัง ใน 3 ด้าน คือ

- ด้านการบริหาร
- ด้านงานเทคนิค
- ด้านงานบริการ

2. ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ อาจารย์ และบรรณารักษ์ระดับบริหารของ สำนักหอสมุด หอสมุดกลาง ห้องสมุดคณะ จากมหาวิทยาลัยในระบบปิดของรัฐ สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย จำนวน 17 แห่ง ซึ่งประกอบด้วยอาจารย์สาขาวิชา มนุษยศาสตร์ 42 คน อาจารย์สาขาวิชาสังคมศาสตร์ 103 คน และอาจารย์สาขาวิชาวิทยาศาสตร์ 245 คน รวม 390 คน สำหรับบรรณารักษ์ระดับบริหาร ได้แก่ ผู้อำนวยการ รองผู้อำนวยการ

ผู้ช่วยผู้อำนวยการ ของสำนักหอสมุด หรือ หอสมุดกลาง 44 คน บรรณารักษ์ระดับหัวหน้าฝ่ายงาน แผนก ของสำนักหอสมุดกลาง หอสมุดกลาง 99 คน บรรณารักษ์หัวหน้าห้องสมุดคณะ ศูนย์ สถาบัน 86 คน รวม 229 คน

วิสัยทัศน์การวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ เพื่อศึกษาทัศนคติของอาจารย์และบรรณารักษ์ที่มีต่อบทบาทบรรณารักษ์ห้องสมุดมหาวิทยาลัยของรัฐ สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล จำนวน 2 ชุด โดยส่วนใหญ่จัดส่งทางไปรษณีย์ และในบางส่วนนำไปแจกด้วยตนเอง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงทัศนคติของอาจารย์และบรรณารักษ์ที่มีต่อบทบาทบรรณารักษ์ห้องสมุดมหาวิทยาลัยที่กำลังปฏิบัติอยู่ในปัจจุบัน และบทบาทที่คาดหวัง
2. ทำให้ทราบภาพรวมของบรรณารักษ์ห้องสมุดมหาวิทยาลัยที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน
3. ทำให้ทราบแนวทางในการปรับปรุงบทบาทบรรณารักษ์ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของอาจารย์ ซึ่งมีความจำเป็นในการให้ทรัพยากรสารสนเทศอย่างมาก รวมทั้งอาจารย์ยังมีอิทธิพลต่อการใช้ห้องสมุดของนักศึกษา ย่อมจะทำให้ห้องสมุดมหาวิทยาลัยเป็นแหล่งสารสนเทศที่เกิดประโยชน์สูงสุด
4. ผลการศึกษาที่ได้สามารถใช้เป็นข้อมูลเสนอแนะต่อสถาบันที่ผลิตบรรณารักษ์ เพื่อพิจารณาปรับปรุงเนื้อหาวิชาในการเรียนการสอน เพื่อผลิตบรรณารักษ์ที่มีคุณภาพ และเป็นที่ยอมรับมากขึ้น

คำอธิบายศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

บทบาท (Roles) หมายถึง หน้าที่หรือพฤติกรรมที่สังคมกำหนด และคาดหวังให้บุคคลกระทำ

บทบาทบรรณารักษ์ (Roles of librarian) หมายถึง หน้าที่ของบรรณารักษ์ที่ปฏิบัติงานในห้องสมุดตามแนวของวิชาชีพ และความคาดหวังของสังคม ในด้านงานบริหาร

ด้านงานเทคนิค และด้านงานบริการ

ทัศนะ (Opinion, View) หมายถึง ความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง
โดยใช้ การพิจารณาจากความคิดเห็นการวิเคราะห์

อาจารย์สาขามนุษยศาสตร์ หมายถึง อาจารย์ที่สอนวิชา ศาสนา ปรัชญา
ภาษาศาสตร์ วรรณคดี ประวัติศาสตร์ และจิตรศิลป์

อาจารย์สาขาสังคมศาสตร์ หมายถึง อาจารย์ที่สอนวิชามานุษยวิทยา ประชากร-
ศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ ภูมิศาสตร์ รัฐศาสตร์ จิตวิทยา สังคมวิทยา บริหารธุรกิจ บัญชี
พาณิชย์ศาสตร์ นิเทศศาสตร์ บรรณารักษศาสตร์ ดนตรีศาสตร์ นิติศาสตร์

อาจารย์สาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี หมายถึง อาจารย์ที่สอนวิชา
วิทยาศาสตร์ธรรมชาติ ชีววิทยา เคมี ธรณีวิทยา ฟิสิกส์ ดาราศาสตร์ อุตุนิยมวิทยา สมุทร-
ศาสตร์ คณิตศาสตร์ คอมพิวเตอร์ศาสตร์ สถิติศาสตร์ แพทยศาสตร์ ทันตแพทยศาสตร์
พยาบาล สัตวแพทยศาสตร์ เภสัชศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ สถาปัตยกรรมศาสตร์
เกษตรศาสตร์ โภชนาการ สิ่งแวดล้อม และวิชาที่เกี่ยวกับสุขภาพ

